

РОЗДІЛ II. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 373.3.015.31:793.31(477)«1945/1991»

Оксана Вільхова

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

ORCID ID 0000-0002-9152-2511

DOI 10.24139/2312-5993/2017.01/206-217

ОГЛЯДИ, КОНКУРСИ, ФЕСТИВАЛІ ЯК ФОРМИ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ В УКРАЇНІ (1945–1991 РР.)

У статті розкриваються особливості проведення оглядів, конкурсів, фестивалів дитячої художньої самодіяльності в радянській Україні та визначається їх вплив на формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра. Використовуючи пошуково-бібліографічні, історичні та методи узагальнення з'ясовано основні функції хореографічного мистецтва, які полягають у розвитку творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку, формуванні їх емоційно-естетичної культури, становленні морального і фізичного здоров'я. Дослідниця аналізує концертні виступи радянських школярів як одну з форм виховання молодших школярів засобами хореографічного мистецтва.

Ключові слова: молодші школярі, виховний процес, концертні виступи, огляди, конкурси, фестивалі художньої самодіяльності, дитяча творчість, танцювальний гурток, радянська Україна.

Постановка проблеми. У період державних перетворень, боротьби за свою територіальну цілісність, перебудови й оновлення всіх сфер суспільного життя по-новому постають питання розвитку національної самосвідомості і процес інтеграції України в європейський культурний та економічний простір. На суспільній шкалі оновлення держави показник духовності людини стає дедалі зростаючою цінністю. Для розвитку повноцінної особистості сьогодні потрібна ґрунтовна освіта і створення сприятливих умов, за яких вона зможе найбільш повно розкрити свої творчі здібності.

Кожне покоління у спадок нащадкам залишає не тільки матеріальні надбання, а й культурно-духовні цінності. Основне завдання сучасних дітей, які беруть у свої руки життєву естафету, полягає в тому, щоб, творчо використавши досвід минулих поколінь, примножити його і розвивати далі на шляху людського прогресу. Актуальним є звернення до теорії та практики радянської моделі організації дитячої позашкільної хореографічної діяльності, адже УРСР мала ефективну систему позашкільної освіти, а виховна діяльність загальноосвітніх шкіл та позашкільних закладів відрізнялася значними досягненнями.

Найефективнішими заходами, які сприяли піднесенню та розвитку народного танцювального мистецтва в УРСР, а також успішному вихованню дітей молодшого шкільного віку були підготовка і проведення різноманітних свят, оглядів, конкурсів, олімпіад, фестивалів художньої самодіяльності. Будучи багатоступеневими, заснованими на олімпійській системі відбору (путівку до участі в наступному етапі отримував кращий), огляди, конкурси та фестивалі стали не тільки потужним засобом підвищення майстерності хореографічних колективів, а й одними з найкращих форм контролю за роботою хореографічних гуртків та аматорських колективів у радянській Україні.

Аналіз актуальних досліджень. Систематизація й узагальнення сучасної та радянської науково-педагогічної і культурно-мистецької літератури засвідчує, що наразі в історіографії відсутнє комплексне дослідження особливостей розвитку дитячої народної хореографії в УРСР, зокрема, виховного потенціалу дитячих концертних виступів перед широкою аудиторією. Особливо цінними, на наш погляд, є наукові доробки радянських та сучасних педагогів-хореографів, методистів, мистецтвознавців. Серед них варто назвати А. Голембу [1], В. Івінга [12], Є. Конорову [12], Н. Уварову [11], І. Антипову [11], М. Гордійчук [13], Н. Михайлова [10], О. Жирова [3] та ін. У своїх роботах згадані дослідники аналізують концертну діяльність, яка проводилася в палацах піонерів, будинках культури, школах мистецтв у досліджуваний період, розкривають особливості українського хореографічного мистецтва в часи повоєнної відбудови, висвітлюють організацію хореографічної роботи з дітьми молодшого шкільного віку в УРСР, з'ясовують специфіку проведення дитячих оглядів, конкурсів, олімпіад, фестивалів тощо.

Метою нашої статті є аналіз концертних виступів дітей молодшого шкільного віку (зокрема оглядів, конкурсів, фестивалів) як ефективних форм виховання засобами народної хореографії в Україні (1945–1991 рр.)

Для реалізації мети нами було використано такі взаємодоповнювальні **методи дослідження**:

- *пошуково-бібліографічні* (вивчення архівних і бібліотечних фондів, предметно-цільовий аналіз історичної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури, опрацювання публікацій, що містяться в періодичних виданнях досліджуваного періоду;

- *історичні*, які допомогли простежити розвиток системи виховання засобами звітних концертів молодших школярів у межах обраного історичного періоду в динаміці, часовому просторі й послідовності;

- *узагальнення фактичного матеріалу* (формулювання і обґрунтування висновків за результатами здійсненої науково-пошукової роботи).

Виклад основного матеріалу. Система дитячих оглядів, олімпіад, різноманітних хореографічних конкурсів виявилася особливо плідною, оскільки передбачала момент змагання та заохочення. Наслідуючи, засвоюючи й розвиваючи найкращі традиції національної культури, дитяча художня творчість в УРСР стала органічною частиною суспільного життя країни і яскраво розкривалася під час міських, районних, обласних, республіканських оглядів, конкурсів та фестивалів [10, 5]. У результаті цієї діяльності багато дитячих аматорських колективів навчилися повноцінно розкривати всю глибину поетичного задуму танцювальних творів, їх ідейний зміст [1, 3]. Основною метою таких форм діяльності в УРСР було прагнення подальшого підвищення ідейно-художнього рівня творчих доробків дітей, поліпшення репертуару та виконавської майстерності колективів, виявлення нових талантів, популяризація кращих зразків народної творчості.

У 1949 році Радою Міністрів УРСР було видано постанову «Про проведення районних, міських, обласних оглядів художньої самодіяльності та республіканських олімпіад художньої самодіяльності», у якій визначалися основні завдання та строки проведення цих заходів [5, 203]. Дослідник О. Жиров, аналізуючи архівні матеріали, засвідчує, що в ході підготовки і проведення оглядів та олімпіад художньої самодіяльності збільшувалася кількість гуртків і їх учасників, значно покращувалася в них навчально-виховна робота, розширювався репертуар колективів, удосконалювалася виконавська майстерність [3, 149]. Огляди, звітні концерти, конкурси сприяли масовому залученню дітей та молоді до участі в художній самодіяльності, формуванню їх світогляду й виконавської майстерності.

Крім олімпіад, досить часто в УРСР у 1945–1991 роках відбувалося проведення обласних і республіканських фестивалів самодіяльного мистецтва. У таких заходах брали активну участь і молодші школярі. Їхні вчителі хореографії ставили перед собою завдання виховання дитячого колективізму, зміцнення взаємозв'язку самодіяльної творчості з професійним мистецтвом, популяризацію досвіду роботи кращих колективів тощо [8, 14]. Для участі в таких фестивалях запрошувалися самодіяльні колективи дорослих і дітей, які мали різноплановий змістовний репертуар. Студенти професійних мистецьких закладів участі в подібних заходах не брали [6, 33], що, на нашу думку, було логічним і закономірним.

У конкурсах брали участь колективи бального, народного та класичного танцю. Керівники танцювальних колективів заздалегідь подавали до журі конкурсу список репертуару, який складався з 4 танцювальних композицій. Ансамблі народного танцю повинні були мати програму, яка складалася частково з тематичних і сюжетних номерів на історико-революційні й сучасні теми. Кількість учасників у танцювальних колективах не повинна була перевищувати 60 осіб. Тривалість виступів колективів, зазвичай, обмежували 12 хвилинами, танцювальних груп – 10 хв., солістів-танцюристів – 6 хв. [4, 30].

Для оцінювання виступів дитячих колективів створювали журі сільського, міського, районного, обласного, республіканського конкурсу. До складу комісії залучалися працівники мистецьких закладів, партійних, профспілкових організацій, представники органів культури та культурно-освітніх установ.

Упродовж 1945–1991 років в УРСР проводилося багато конкурсів та олімпіад бальних і народних танців. Для оцінювання їхніх виступів, перш за все, обирали голову журі, яким повинен бути кваліфікований хореограф. Він очолював колегію суддів, контролював їхню діяльність і відповідав у цілому за проведення конкурсу, визначав порядок роботи секретаріату, перевіряв правильність підрахунків тощо. Голова журі мав право припинити на деякий час хід заходу, якщо з певних причин виникали обставини, що заважали його проведенню (наприклад, відбулося порушення музичного супроводу тощо). Обов'язки заступника голови журі виконував, зазвичай, представник органу народної освіти. Він відповідав за організацію і проведення конкурсу (під час відсутності голови журі заступник виконував його функції).

Суддівська колегія (5–7 осіб) складалася з хореографів і педагогів-консультантів у галузі бальних чи народних танців (крім тих керівників, танцювальні колективи яких брали участь у конкурсі) [9, 12]. Кожен суддя мав власний порядковий номер і самостійно оцінював виступи виконавців, користуючись 5-бальною шкалою. Під час оцінювання конкурсів, судді, у першу чергу, урахувували виразність та манеру виконання хореографічних рухів, технічну майстерність виконавців, якість музичного супроводу. Оцінювання проводилося відкрито. За командою голови журі судді одночасно показували оцінки.

Відповідальним секретарем призначалася особа, яка була обізнаною з особливостями техніки підрахунків оцінок. До її обов'язків входило забезпечення правильного оформлення карток для кожного танцювального колективу або пари, перевірка підрахунків і визначення переможців. Відповідальний секретар також контролював заявки колективів щодо виступів, готував протоколи засідань суддівської колегії й матеріали для звіту. У розпорядженні цієї людини були 2–3 особи, які одночасно, незалежно одна від одної, записували оголошені оцінки у дві окремі картки, проводячи підрахунки, визначали суму балів і місць [9, 14].

Суддя-інформатор оголошував порядок проведення конкурсу, послідовність виступів учасників, оцінки (за командою голови журі), які показували судді. Ті танцювальні колективи, у яких був найвищий показник, за умови, якщо в даній віковій категорії змагалася не менше двох колективів, повинні були брати участь у наступному конкурсі. Після закінчення заходу часто проводили заключні концерти, на яких підводили підсумки, визначали переможців. Організатори в УРСР прагнули, щоб заключний захід був справжнім святом танцю [9, 14].

Переможцям конкурсів та олімпіад вручали грамоти, медалі, дипломи, пам'ятні жетони, значки учасників, премії. Так, наприклад, для преміювання кращих учасників республіканської олімпіади (1947 року) було встановлено премії:

1) представникам від областей надавалася перша премія у розмірі 50 тис. крб., друга – 30 тис. крб., третя – 20 тис. крб.;

2) для танцювальних колективів: 5 перших премій по 3 тис. крб., 7 других – по 2 тис. крб., 8 третіх – по 1 тис. крб.;

3) для керівників колективів: 5 перших премій по 2 тис. крб., 7 других – по 1,5 тис. крб., 8 третіх – по 1 тис. крб.;

4) для одинаків-виконавців: 10 перших премій по 1,5 тис. крб., 20 других – по 1 тис. крб., 30 третіх – по 800 крб.;

5) для організаторів художньої самодіяльності: 5 перших премій по 2 тис. крб., 20 других – по 1,5 тис. крб., 8 третіх – по 1 тис. крб. [6, 38–39].

Таким чином, уже одне схвалення чи несхвалення показаного танцю суддівською комісією становило важливий виховний фактор, що змушував молодших школярів, які були учасниками хореографічних колективів, критично себе оцінювати.

Для практичної підготовки і проведення вищезазначених заходів створювалися місцеві (міські, сільські, районні) організаційні комісії та комітети. Вони виконували такі функції:

- залучали державні, профспілкові, комсомольські органи і установи, громадськість для допомоги дитячим танцювальним колективам;

- здійснювали контроль та надавали організаційно-методичну допомогу місцевим комісіям у ході підготовки і проведення місцевих та обласних заходів;

- забезпечували керівників дитячих танцювальних колективів репертуарними збірками та іншою методичною літературою;

- займалися організацією висвітлення ходу й результатів заходу в пресі, по радіо і телебаченню;

- обирали членів журі та здійснювали контроль за його роботою;

- відряджали до районів членів оргкомітету, працівників культурно-освітніх установ для надання організаційно-методичної допомоги в підготовці і проведенні місцевих звітних концертів та у визначенні кращих дитячих колективів і окремих виконавців;

- ознайомлювалися з репертуаром, станом навчально-виховної роботи в дитячих колективах, підготовкою керівників танцювальних гуртків;

- розглядали висновки журі й затверджували переможців;

- обласні оргкомітети визначали з числа переможців кандидатів для участі в заключних конкурсах та подавали республіканському оргкомітету відповідні матеріали;

- пропонували відзначати кращі дитячі колективи, керівників, окремих виконавців, активістів-організаторів цінними подарунками та грошовими преміями [8, 226–227].

Проведення будь-якого вищезазначеного дитячого культурно-мистецького заходу обов'язково забезпечувалося відповідною документацією. Перш за все, складали протокол журі, у якому записували колектив чи виконавця, їх репертуар, а також оцінку за п'ятибальною шкалою. Список кандидатів, рекомендованих для участі в обласних, республіканських заходах із зазначенням їхнього репертуару та керівників передавали до відповідних оргкомітетів. Місцеві організаційні комісії та оргкомітети складали звіт про підсумки відповідного періоду того чи іншого заходу, у якому аналізували стан розвитку народної хореографії окремо в кожному закладі [8, 30]. Кожна організаційна комісія та оргкомітет повинні були подати звіти про підсумки дитячих оглядів, конкурсів, фестивалів у 15-денний строк після їхнього проведення.

Схарактеризуємо особливості організації вищезазначених заходів на прикладі республіканської олімпіади художньої самодіяльності для дітей, яка відбулася з 3 по 10 липня 1946 року в Києві. За планом у даному заході повинно було взяти участь 1 тис. учасників від усіх областей України (серед них і дітей молодшого шкільного віку), а фактично приїхало на 300–350 осіб більше. Заступник Голови Ради Міністрів Г. Корнієць з цього приводу наголошував на тому, що при відрядженні областями дітей на республіканські олімпіади художньої самодіяльності не повинно бути фактів перевищення кількості учасників понад визначену норму. Рада Міністрів УРСР категорично забороняла це робити й зобов'язувала виконкоми обласних рад стежити за цим процесом [7, 30].

Іноді обласні оргкомітети самовільно надсилали більшу кількість учнів, у тому числі й молодших школярів, ніж їм було визначено постановою ЦК КП(б)У та Радою Міністрів УРСР. Це значно ускладнювало справу щодо забезпечення місцями в гуртожитках та харчуванням. Зазвичай, понадпланову кількість прибулих розміщували в резервних гуртожитках, а харчування ущільнювали за рахунок останніх днів олімпіади. Організатори заходу були змушені відправляти дітей з Києва дещо раніше встановленого терміну й залишати на заключний концерт лише тих, які показали найкращі творчі результати [7, 33].

Усіх учасників, які приїхали на олімпіаду 3–10 липня 1946 року розмістили в гуртожитках артучилищ, готелях, дитбудинках, школах. Школярів було розділено і прикріплено до їдалень м. Києва, де вони мали змогу харчуватися протягом проведення олімпіади. У гуртожитках, їдальнях

та місцях масового перебування учнів було організовано пости медичного обслуговування. Переїзд дітей з вокзалу до місць проживання забезпечувався автотранспортом та спеціально виділеними для цього трамвайними вагонами. Для тих учасників олімпіади, які не виступали в той чи інший день, оргкомітети організовували відвідування столичних музеїв, пам'яток архітектури, кіно тощо. Результати роботи олімпіади, за домовленістю з радіокомітетом і редакціями газет, висвітлювалися через пресу та радіоефір. На дорогу додому з Києва дітям видавали сухі пайки [7, 31–33]. Організація олімпіад художньої самодіяльності в УРСР сприяла вихованню в молодших школярів почуття відповідальності, самостійності, наполегливості в досягненні мети, уміння швидко реагувати у складних ситуаціях.

Варто зазначити, що систематичне проведення подібних заходів стало в УРСР традицією, яка дала можливість цілісно простежити розвиток дитячої народної хореографії протягом досліджуваного періоду. Поряд з цим необхідно згадати, що такі самі заходи проводилися і для дорослих, адже хореографія для дітей і дорослих розвивалася в тісному взаємозв'язку. Коли виступали дорослі, молодші школярі разом із батьками відвідували ці концерти, уважно спостерігали за тими танцями, які виконувалися на сцені і, можливо, не всі композиції могли глибоко зрозуміти, але манера виконання, костюми, плавність рухів, грація справляли на учнів початкових класів гарне враження. Оскільки хлопчики рідше залучалися до танцювального мистецтва, то, будучи глядачами, їх найбільше вражала чоловіча народна хореографія (особливо козацька), виконання складних трюків. Це було прикладом для наслідування й викликало у школярів інтерес до хореографії.

У 1972 році міністр освіти О. Маринич у своєму звіті до Ради Міністрів УРСР наголошував, що проведення республіканських фестивалів, конкурсів, оглядів дитячої художньої творчості сприяють подальшому розвитку роботи з естетичного виховання школярів, більш масовому залученню учнів до гурткової діяльності, розвитку творчих здібностей, відповідних нахилів та інтересів, підвищенню успішності та якості знань, вибору майбутньої професії [2, 7]. Серед законодавчих документів, що регламентували роботу цих заходів, слід назвати «Положення про проведення олімпіад, оглядів і конкурсів учнівської самодіяльності» [9, 11].

Виступи дітей молодшого шкільного віку перед глядачами в УРСР сприймали, перш за все, як дитяче свято, показ їх творчого зростання в хореографічному мистецтві. Серйозна організація виступів допомагала радянським школярам у всій повноті розкрити свої успіхи, з радісним творчим хвилюванням виразити думки й почуття, які розкривають зміст танцю [12, 80]. Підготовка дітей до звітнього огляду, конкурсу чи фестивалю була досить напруженою та мала систематичний характер. Крім відпрацювання танцювальних рухів, педагоги-хореографи ознайомлювали учасників з

місцем виступу та його особливостями, попередньо показуючи сценічний майданчик, указуючи на порядок танцювальних номерів. Досить часто найбільш здібні діти були задіяні в декількох танцях і змушені у процесі заходу декілька разів переодягатися. Це, звичайно, створювало певну нервову атмосферу і деякою мірою заважало бездоганному виконанню програми [12, 81].

Якщо в огляді брало участь декілька вікових груп танцюристів, то рекомендувалося починати показ із молодшої групи, адже для найменших концертні обставини були незвичними. Швидке переодягання, чекання свого виходу, метушня за кулісами втомлювали і хвилювали дітей, тому радянські методисти рекомендували при укладанні програми концерту максимально скорочувати час до виходу дітей молодшого шкільного віку на сцену. Крім того, танці, які виконували учні початкових класів, були більш простими за своєю структурою й могли не отримати відповідної оцінки глядачів, якщо їх розміщували у програмі між більш складними хореографічними композиціями дітей середнього і старшого шкільного віку [12, 81].

Керівники дитячих танцювальних колективів в УРСР пам'ятали про те, що досить довгі заходи втомлювали глядачів, останні номери сприймалися без належної уваги, а це слугувало причиною дитячих розчарувань. Іноді траплялося, що дитячі виступи закінчувалися пізно ввечері. Така практика також перевтомлювала учнів і шкодила їхньому здоров'ю [12, 82].

Також негативний вплив на дітей мали часті виступи. Вони перезбуджували школярів, що іноді призводило до виникнення в них нервового напруження. Крім цього, в УРСР педагоги вважали, що часто виступати дітям набридає, виховує хвалькуватість, переоцінку своїх можливостей, а розвиток подібних якостей не сприяє виховній роботі вчителя, призводить до незграбності у виконанні дитиною рухів, знижує художню якість програми.

В Україні (1945–1991 рр.) виступати нечасто – означало здійснити справжнє свято для підростаючого покоління, яке навчало молодших школярів відчувати відповідальність і гордість за свій виступ, зберігати творче відношення до танцю й надовго запам'ятати тремтливе та радісне хвилювання. У практиці позашкільної діяльності в радянській Україні деякі хореографи були переконані в тому, що до кожного виступу потрібно готувати нову програму. Однак ця думка не має під собою достатніх підстав, оскільки танцювальні постановки, які виконуються неодноразово, дають можливість дітям відчувати себе вільно, не думаючи про технічну сторону виконання, особливо яскраво розкривати зміст і характер танцю, знаходити нові фарби емоційної виразності. Прискорена підготовка нових номерів може призвести до зниження художньої якості танців та перевтоми молодших школярів [12, 83].

На наш погляд, проведення в УРСР звітних оглядів, конкурсів, олімпіад та фестивалів дитячої художньої самодіяльності було не тільки демонстрацією досягнень учасників, а й перевіркою роботи керівників. Це дозволяло робити висновки щодо правильності вибору хореографічного репертуару, про його вікову та індивідуальну відповідність гуртківцям, загальну організованість і продуктивність роботи в дитячому танцювальному колективі. Водночас варто вказати на відсутність системної навчально-виховної роботи в дитячих хореографічних гуртках, пошвавлення діяльності яких в основному відбувалося перед оглядами, конкурсами і фестивалями.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, аналізуючи дитячі огляди, конкурси, фестивалі, олімпіади дитячої художньої самодіяльності, які проводилися в УРСР протягом 1945–1991 років, варто констатувати, що гурткова хореографічна робота поступово розширювалася, покращувалася фахова підготовка керівників дитячих танцювальних колективів, відбувалося підвищення вимог до підбору репертуару, виконавська майстерність молодших школярів почала досягати вищого рівня. Значним поштовхом до розвитку хореографічної освіти в Україні була спільна діяльність загальноосвітніх шкіл і позашкільних навчально-виховних закладів. На базі цих закладів згуртовувався актив молодших школярів задля розвитку свого творчого потенціалу. Зроблений аналіз досвіду організації оглядів, конкурсів та фестивалів дитячої художньої самодіяльності в радянській Україні допоможе вдосконалити навчально-виховний процес у галузі хореографічної освіти в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Големба А. И. Концерты в клубе / А. И. Големба. – М. : Госкультпросветиздат, 1952. – 36 с.
2. Довідки до Ради Міністрів УРСР та ЦК КП України з питань позашкільної роботи / Центральний державний архів вищих органів влади України (далі ЦДАВОВ). – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 8284. – 38 арк.
3. Жиров О. А. Розвиток українського хореографічного мистецтва в період післявоєнної відбудови / О. А. Жиров // Педагогічні науки : зб. наук. праць, Полтавський державний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2009. – Вип. 2. – С. 146–151.
4. З положення про республіканський фестиваль самодіяльного мистецтва Української РСР, присвячений 50-річчю Великої Жовтневої революції // Соціалістична культура. – 1966. – № 7. – С. 29–32.
5. Культурне будівництво в Українській РСР. Найважливіші рішення Комуністичної партії і радянського уряду (1917–1960 рр.). Зб. документів. – Т. 2. – К. : Держ. вид-во політичної літератури УРСР, 1961. – 663 с.
6. Листування з Комітетом у справах культурно-освітніх установ при Раді Міністрів УРСР / ЦДАВОВ. – Ф. 2 – Оп. 7. – Спр. 5559. – 317 арк.
7. Матеріали про стан дошкільного виховання дітей, організацію дитячих садків, площадок, палаців піонерів, піонерських і шкільних клубів, дитячих технічних і

екскурсійно-туристських станцій, агробіостанцій та лісових шкіл / ЦДАВОВ. – Ф. 2. – Оп. 7. – Спр. 3977. – 163 арк.

8. Обласний фестиваль самодіяльного мистецтва Харківщини (1966–1967 рр.). Присвячується 50-річчю Великої Жовтневої революції. – Харків : Прапор, 1966. – 31 с.

9. Положення про роботу загальноосвітніх шкіл республіки за 1968 рік / ЦДАВОВ. – Ф. 166. – Оп. 15. – Спр. 6351. – 19 арк.

10. Социальные и творческие проблемы художественной самодеятельности. сб. статей / отв. ред. Н. Г Михайлова. – М. : Просвещение, 1981. – 118 с.

11. Уварова Н. Міцний колектив / Н. Уварова, І. Антипова // Соціалістична культура. – 1959. – № 2. – С. 35–36.

12. Хореографическая работа со школьниками / под ред. В. П. Ивинга, Е. В. Коноровой и др. – М. : Учпедгиз, 1956. – 344 с.

13. Художня самодіяльність на сучасному етапі / відп. ред. М. Гордійчук. – К. : Наук. думка, 1977. – 256 с.

REFERENCES

1. HOLEMBA, A. Y. (1952). *Kontserty v klube [Concerts in the club]*. M.: Hoskultprosvetizdat. (in Russian).

2. *Dovidky do Rady Ministriv URSS ta TsK KP Ukrainy z pytan pozashkilnoi roboty [Reference to the Council of Ministers of the USSR and of the Communist party of Ukraine on the issues of extracurricular activities]*. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrainy, F. 166, Op. 15, Spr. 8284, p. 38. (in Ukrainian).

3. ZHYROV, O. A. (2009). Rozvytok ukrainskoho khoreohrafichnoho mystetstva v period pisliavoiennoi vidbudovy [Development of Ukrainian choreographic art in the period of post-war reconstruction]. *Pedahohichni nauky: zb. nauk. prats, Poltavskyi derzhavnyi pedahohichniy universytet imeni V. H. Korolenka, Poltava, Vol. 2*, pp.146–151. (in Ukrainian).

4. Z polozhennia pro respublikanskyi festyval samodiialnoho mystetstva Ukrainskoi RSR, prysviachenyi 50-richchiu Velykoi Zhovtnevoi revoliutsii [The provisions of the national festival of Amateur art of the Ukrainian SSR, dedicated to 50-anniversary of the great October revolution]. *Sotsialistychna kultura*, 7, 29–32. (in Ukrainian).

5. *Kulturne budivnytstvo v Ukrainskii RSR. Naivazhlyvishi rishennia Komunistychnoi partii i radianskoho uriadu (1917–1960 rr.) [Cultural development the Ukrainian SSR. The most important decisions of the Communist party and the Soviet government (1917–1960)]*. K.: Derzh. vyd-vo politychnoi literatury URSS. (in Ukrainian).

6. *Lystuvannia z Komitetom u spravakh kulturno-osvitnikh ustanov pry Radi Ministriv URSS [Correspondence with the Committee for cultural and educational institutions under the Council of Ministers of the Ukrainian SSR]*. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrainy, F. 2, Op. 7, Spr. 5559, p. 317. (in Ukrainian).

7. *Materialy pro stan doshkilnoho vykhovannia ditei, orhanizatsiiu dytiachykh sadkiv, ploshchadok, palatsiv pioneriv, pionerskykh i shkilnykh klubiv, dytiachykh tekhnichnykh i ekskursiino-turystskykh stantsii, ahrobiostantsii ta lisovykh shkil [Materials on the status of pre-school education, kindergartens, playgrounds, palaces of pioneers, and pioneer school clubs, technical and children's excursion and tourist stations, agrobiostations and forest schools]*. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrainy, F. 2, Op. 7, Spr. 3977, p. 163. (in Ukrainian).

8. *Oblasnyi festyval samodiialnoho mystetstva Kharkivshchyny (1966–1967 rr.). Prysviachuietsia 50-richchiu Velykoi Zhovtnevoi revoliutsii [Regional festival of Amateur art of the Kharkiv region (1966–1967). Dedicated to the 50th anniversary of the great October revolution]*. Kharkiv: Prapor. (in Ukrainian).

9. *Polozhennia pro robotu zahalnoosvitnikh shkil respubliky za 1968 rik [The position of the secondary schools of the Republic for 1968]*. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady Ukrainy, F. 166, Op. 15, Spr. 6351, p. 19. (in Ukrainian).

10. *Mykhailova, N. H. (1981). Sotsialnyie i tvorcheskiie problemy khudozhestvennoi samodeiatelnosti [Social and creative problems of artistic performances]*. M.: Prosveshcheniie. (in Russian).

11. *Uvarova, N. (1959). Mitsnyi kolektyv [Strong team]*. *Sotsialistychna kultura*, 2, 35–36. (in Ukrainian).

12. *Ivinh, V. P., Konorova, E. V. (Eds.) (1956). Khoreoraficheskaia rabota so shkolnikami [Choreographic work with pupils]*. M.: Uchpedhiz. (in Russian).

13. *Khudozhnia samodiiialnist na suchasnomu etapi [Amateur art on the modern stage] (1977)*. K.: Nauk. dumka. (in Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Вильхова Оксана. Смотры, конкурсы, фестивали как формы воспитания младших школьников средствами народной хореографии в Украине (1945 – 1991 гг.).

В статье раскрываются особенности проведения смотров, конкурсов, фестивалей детской художественной самодеятельности в советской Украине и определяется их влияние на формирование гармонично развитой личности младшего школьника. Используя поисково-библиографические, исторические и методы обобщения выяснены основные функции хореографического искусства, которые заключаются в развитии творческих способностей детей младшего школьного возраста, формировании их эмоционально-эстетической культуры, становлении морального и физического здоровья. Исследовательница анализирует концертные выступления советских школьников как одну из форм воспитания младших школьников средствами хореографического искусства.

Ключевые слова: младшие школьники, воспитательный процесс, концертные выступления, смотры, конкурсы, фестивали художественной самодеятельности, детское творчество, танцевальный кружок, советская Украина.

SUMMARY

Vilhova Oksana. Reviews, contests, festivals as the forms of junior schoolchildren's education by means of folk choreography in Ukraine (1945–1991).

During the period of state transformations, fights for its territorial integrity, the restructuring and updating of all spheres of social life in new ways arouse the problems of development of national consciousness and the process of Ukraine's integration into European cultural and economic space. On the public scale of state updating the rate of human spirituality gained an increasing value. For the development of integrated personality nowadays we need a thorough education and creation of favorable conditions under which it will be able to unleash their creativity at full extent.

Each generation leaves not only material heritage to its legacy of the descendants, but also cultural and spiritual values. The main objective of today's children are keeping the vital relay in their hands is to use the experience of past generations creatively, to increase it and to develop it in the way of human progress further.

This article describes the features of the reviews, contests, festivals of children's amateur choreography in Soviet Ukraine and determines their impact on the formation of a harmoniously developed personality of junior schoolchildren. Using search and bibliographic methods, historical and generalization methods, the main functions of choreographic art were clarified, which are based on the development of creative abilities of children of primary

school age and the development of their emotional and aesthetic culture, the moral and physical health formation. The researcher analyzes concert performances of Soviet schoolchildren as a form their education by means of choreographic art.

Group choreographic work in USSR was gradually expanded; improved training for leaders of schoolchildren's dance groups, there was increase of requirement to the selection of repertoire, improved performance skills of younger students. Considerable impetus to the development of choreographic education in Ukraine during the analyzed period was a joint operation of secondary schools and extracurricular education institutions. On the basis of these institutions rallied the group of junior schoolchildren for their creative potential increasing. The conducted analysis of organization of reviews, contests and festivals of junior amateur choreographic art in the Soviet Ukraine will help to improve the educational process in the field of choreographic education in modern conditions.

Key words: *younger schoolchildren, educational process, concert performances, reviews, contests, festivals of amateur art activities, children's creativity, dance troupe, Soviet Ukraine.*

УДК 378.147

Ігор Іваній

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-6578-1480

DOI 10.24139/2312-5993/2017.01/217-228

ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

На основі системного та культурологічного підходів і сутнісного аналізу фізкультурно-педагогічних явищ розкрито зміст професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту. Виділено структурні (аксіологічний, операційно-технологічний, особистісно-когнітивний, креативний) та функціональні (гносеологічний, гуманістичний, навчальний, виховний, комунікативний, управлінський, соціальний, інформаційний) компоненти професійно-педагогічної культури. Показано, що аксіологічний компонент слугує системоутворювальним чинником та визначає специфіку виявлення інших складових, які у процесі безперервного їх взаємовпливу забезпечують існування професійно-педагогічної культури фахівця.

Ключові слова: *професійно-педагогічна культура, особистість, структурні й функціональні компоненти, фахівець, фізкультурно-спортивна діяльність.*

Постановка проблеми. Фізкультурно-спортивна діяльність у сучасних соціокультурних умовах здійснюється в напрямі її переорієнтації з пріоритетів фізкультурно-спортивних – на фізкультурно-оздоровчі цілі й зміст, загальну рекреаційну функцію, її гуманістичну, культуроформуючу сутність. Це детермінує нові підходи до професійної діяльності фахівця фізичного виховання та спорту на основі професійно-педагогічної культури. Отже, розкриття змісту професійно-педагогічної культури фахівця фізичного виховання та спорту як системи, що пов'язана з іншими соціокультурними